

פרשת
מקץ
חנוכה
תשפ"ו

גליון המאמר

בה"י
שנה ה'
גליון
ר"ט

פנינים יקרים, רעיונות מכריקים, סיפורים נפלאים,
מהודך שיעורי הרב הגאון המשפיע,
פה מפיק מרגליות
רבי מאיר צוויבל שליט"א
מחבר ספרי נר המאיר

שמונת ימי חנוכה
נגד סדר המדות
שיתגלו לעתיד

הארת נרות חנוכה מעין האור של מלך המשיח

בספה"ק בני יששכר (כסלו מאמר ד אות ק)
מביא בשם הרה"ק רבי פינחס מקארץ
זי"ע שבכל שנה בשעת הדלקת נר
חנוכה מתגלה האור הגנוז, הוא אורו
של מלך המשיח שיבוא במהרה
בימינו, והבני יששכר הסמיך לזה
את הפסוק (תהלים קלב יז) 'שם אצמיח
קרן לדוד ערכתי נר למשיחי'. עיי"ש
בהרחבה, וצריך ביאור הענין בזה.

חז"ל תיקנו חנוכה שמונה ימים כדי שיהיה ניכר חילוק בין בית שמאי ובית הלל

ונראה לומר בס"ד, בהקדם מה שכתב
בספה"ק בת עין לתרץ קושיית הבית
יוסף מדוע תקנו חז"ל שמונה ימי
חנוכה מאחר שהיה שמן ליום אחד
ולא היה הנס אלא שבעה ימים.
ואמר הטעם, כי אילו היו מדליקים
רק שבעה ימים, היה יוצא יום אחד
שלא היה ניכר החילוק בין בית
שמאי ובית הלל, כי ביום הרביעי היו
צריכים לדעת שניהם להדליק ארבעה
נרות, וכיון שרצו שיהיה היכר ברור
ומפורסם דהלכה כבית הלל, על כן
תיקנו שמונה ימים דאז נמצא שהם
מחולקים במספר הנרות בכל ימי
החנוכה ורואים בעליל שהלכה כבית
הלל. ופירש בזה את הרמז המובא
בספרים, דתיבת 'חנוכה' ראשי תיבות
'ח' נרות והלכה כבית הלל', דהיינו
שלהכי קבעו ח' ימים כדי שיהיה
ניכר שהלכה כבית הלל. עכ"ל.

בית שמאי ובית הלל שונים בבחינת ההדלקה ביום הראשון והשמיני

אמנם לכאורה יש לשדות ביה נרגא,
וזאת בשנקדים להביא מאמר נפלא

מאמר המאיר

בנס חנוכה נתגלה שהתשובה מתקבלת אפילו על העבירות החמורות ביותר

דוד ושלמה, ומזכירים את כל השבעה
רועים חוץ מיוסף הצדיק, ומכניסים תחתיו
את שלמה המלך, והוא תמוה.

וביאר הענין, כי הנה יוסף הצדיק היתה
מידתו מדת היסוד, ואם יזכירו אותו אצל
החולה יגרום הדבר שיפשפשו בשמים
במעשיו של החולה לראות אם הוא שלם
במדה זו, ונמצא שמביאים עליו קללה ולא
ברכה, על כן אין מזכירין אותו במי שברך.
וזהו שאומרים, 'יסוד צדיק בשבעה נעלם',
כיון שיוסף הצדיק הוא במידת היסוד, על
כן הוא נעלם בשבעה ואין מזכירין אותו במי
שברך בכלל שבעת הרועים. עכ"ל.

טעם שאין מזכירין את יוסף הצדיק במי שברך לחולה

במדרש פליאה: 'הדודאים נתנו ריח' (שה"ש ז'
י) זה ראובן שהציל את יוסף, 'ועל פתחינו
כל מגדים' זה נר חנוכה אצל הפתח. וצריך
ביאור.

ונראה לפרש בהקדם מה דמתאמרא בשם
הרה"ק רבי פנינע'לע מאוסטילא זצ"ל הי"ד
לפרש את לשון הפיוט 'יסוד צדיק בשבעה
נעלם', כי הנה, דבר פלא איכא בנוסח המי
שברך שעושים לחולה, שאומרים 'מי שברך
אבותינו אברהם יצחק יעקב משה אהרן

בנס חנוכה התיזו גוף החביות בסייף

ידוע קושיית הבית יוסף מדוע קבעו חנוכה שמונה ימים כיון שהיה בו שמן ליום אחד.
ונראה לתרץ על פי מה ששינוי במסכת שבת (קמז.) שאסור לנקוב פתח בחבית בשבת על
מנת להוציא ממנה יין, אלא אם רוצה לפותחה מתיז ראשה בסייף. עיי"ש. והנה ידוע מה שכתב
הגאון מאסטראוצא ז"ל שאותה שנה שאירע בה נס חנוכה חל א' דחנוכה בשבת, נמצא שהיו
צריכים להתיז גוף החביות בסייף כדי לפותחה, ובאופן זה הלא בוודאי נחסר קצת מן השמן
על ידי ההתזזה, וממילא נמצא שגם ליום הראשון כבר לא נשאר די שמן ומיושב היטב קושיית
הבית יוסף.

ובזה נמצא ניח לתרץ סתירת השאלות, שבמקום אחד איתא שמצאו שמן שהיה די ליום
אחד, ובמקום אחר כתב שלא היה די אפילו ליום אחד, ולהנ"ל מיושב שעל אף שהיה די ליום
אחד, מ"מ כיון שהתיזו את ראש החביות כבר נחסר מן הפך מעט עד שלא היה די אפילו ליום
אחד.

ויש להוסיף בדרך צחות בביאור הנוסח הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים וכו' ועל
המלחמות, והקשו לבאר שייכות הנרות למלחמות, ולהנ"ל מובן שעל ידי סייף ששמשו
למלחמה, נעשה הנס בנרות, שעל אף שהתיזו גוף החביות בסייף ונחסר קצת, עד שלא היתה
די ליום אחד, היתה דולקת כל שמונה ימים.

מאמר המאיר

מידת הקב"ה שאומר מעט ועושה הרבה

והנה איתא בבבא מציעא (פז): 'כתיב (בראשית יח ה) 'ואקחה פת לחם', וכתיב (בראשית יח ז) 'ואל הבקר רץ אברהם', אמר רבי אלעזר, מכאן שצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה. ומצינו שגם הקב"ה אוהב במדה זו, כדאיתא במדרש (דבר"ר א יא): 'אמר רבי אילעאי בשם רבי יוסי בן זמרה, מפני מה לא גילה הקב"ה לאברהם אבינו שיתן לבניו את המון, אמר רבי אבא בר כהנא, כך היא דרכן של צדיקים, אומרים מעט ועושים הרבה.'

וביסוד זה כתב רביה"ק זי"ע בדברי יואל (פ' ויחי דף תר"ג) לחדש, דהנה ידוע הסתירה דאיתא בזוה"ק בענין החטא הידוע, שבמקום אחד (ח"א ריט) איתא דאין מועיל על זה תשובה כלל, ובמקום אחר (ח"ב ג) משמע דגם עוון זה מתכפר בתשובה, והספרים הקדושים מלאים ביישוב קושיא

זו. ולפי האמור לעיל, כתב מרן לתרץ, דגם זה הוא מענין הנהגת הקב"ה במדה של 'אמור מעט ועשה הרבה', דאף על פי שאמר הקב"ה שהתשובה מועלת רק על עוונות אחרים מכל מקום מוסיף למחול גם על עון זה על ידי תשובה.

והנה גם כאן בנס חנוכה נתגלה הקב"ה במדה זו של אמור מעט ועושה הרבה, שסיבב הנס באופן שמצאו שמן רק ליום אחד בלבד, ומזה הותיר לכל הימים, ובזה הורה דרך לבני ישראל שהוא חפץ בהם ומקבל את תשובתם בכל ענין אפילו על חטאים חמורים ביותר.

קבעו שמונת ימי חנוכה להורות שמהני תשובה לפגם היסוד

ואפשר שמטעם זה קבעו חכמים שמונה ימי חנוכה ולא שבעה, לרמז שמעתה

מספה"ק דברי ישראל (פרשת מקץ) על הפסוק (בראשית מג יא) 'קחו מזמרת הארץ' ששם הוא מבאר בארוכה סוד נפלא מעולם הנגינה ומסדר הנהגת הבריאה, והדברים ארוכים ונביא רק קצת מן הנוגע לענייננו, ותו"ד, שחכמת הנגינה בנויה על שבע מדרגות הקול, מנמוך לגבוה ומגבוה לנמוך, ויותר משבע אין, היינו למשל כשהולך ועולה במדרגות קול הנגינה מנמוך לגבוה, אזי מאחת עד שבע הם קולות משניין דא מדא, כל קול שמגביה הוא מין אחר לגמרי, וכשבא לקול דרגא השמינית הגבוה מכולם הוא עצם וגוון חד עם הקול דרגא הראשונה הנמוכה מכולם שהתחיל בה, ואין הפרש ביניהם כלל, אלא שהם אקטאוועס חלוקים, זו אקטאווע גבוה וזו אקטאווע נמוכה. וכן בהיפוך, כשהולך ויורד במדרגות קול הנגינה מגבוה לנמוך אזי מאחת עד שבע כל קול שיוורד הוא מין אחר לגמרי עד שיוורד ובא לקול דרגא השמינית הנמוכה מכולם, הוא עצם וגוון חד עם הקול דרגא השמינית הגבוה מכולם שהתחיל בה. כללו של דבר, הדרגא הנמוכה מכולם הוא הגבוה מכולם והגבוה מכולם הוא הנמוך מכולם. ודבר זה נרגש במוחש לכל בר און שומעת.

והנה באותו אופן הוא גם סדר הנהגת הבריאה והשתלשלות העולמות, דהנה ידוע שישנם שבע מידות שבהם מנהיג הקב"ה את עולמו, חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות, והם מדות חלוקות זו למעלה מזו, ונקראים גם שבעה קולות, והשמינית לעילא היינו מידת בינה, והיא נקראת קלא עילאה הכוללת שאר הקולות וממנה יצאו כולם, והיא בעצם בגוון ותואר חד עם מידת מלכות שהיא המדרגה הנמוכה שבשבע המידות, והיינו כמו שנתבאר לעיל בחכמת הנגינה, שהגבוה מכולם הוא הנמוך מכולם והנמוך מכולם הוא הגבוה מכולם וכולא חד.

ובזה ביאר את שורש המחלוקת בין בית שמאי ובית הלל בענין הדלקת הנרות, דכל אחד אמר לפי בחינתו שהוא אחוז בה, בית שמאי אומרים ביום הראשון מדליק שמונה, היינו כנגד מדה השמינית היא מדת בינה שהוא נאחז בה, ובית הלל אומרים ביום הראשון מדליק אחת, כנגד מדת

בכח לימוד התורה מבטלים את מידת ה'כחי ועוצם ידי'

נראה לתרץ קושיית הבית יוסף מדוע קבעו שמונת ימי חנוכה, על פי מה דאיתא בצמח צדק שאמר לפרש את מאמר חז"ל (עין סנהדרין כו) 'תורה מתשת כוחו של אדם', דהיינו שהתורה הקדושה מתשת את הכחי ועוצם ידי, שעל ידי התורה מתדבק האדם בבורא יתברך שמו ומכיר שהכל ממנו. ע"כ.

והנה, אילו היו רק שבעה ימי חנוכה, היו מדליקים סך הכל כ"ח נרות, והיה מקום לומר 'כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה', על כן קבעו שמונה ימי חנוכה, שבהם מדליקים ל"ו נרות כמנין מסכתות הש"ס, כדי להחיש בכח התורה את ה'כחי ועוצם ידי' כאמור.

למלאך אין לו אפילו כיס קטן לחלק לצדקה

הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע היה נוהג בהנהגה של מלכות, וכדרכו של אביו הרה"ק רבי מרדכי מטשערנאביל זי"ע בנה גם הוא לעצמו פלטרין של מלכים ואוצרות של כל כלי חמדה, אולם כמובן שהממון לא תפס אצלו ערך גשמי כלל וכלל וכל מאווייו היו להרבות צדקה וחסד, וכן היה אומר תמיד לחסידיו שכל חשיבות הממון הוא רק בשביל מצות צדקה שאפשר לקיים בהם.

ופעם התבטא ואמר, דאיתא במדרש שישנו מלאך אחד במרום שיש לו אלף פיות, ובכל פה יש לו אלף לשונות, ובכולן הוא משבח ואומר שירה לפני הקב"ה. 'ובכל זאת אומר אני, שכל איש ישראל גדול וחשוב מאותו מלאך לאין שיעור ולאין ערוך', שהרי לאותו מלאך אין אפילו כיס קטן של מעות לחלק צדקה לעניים! ואם כן מאי חשיבותיה כנגד האיש הישראלי שיכול להפריש פרוטות לצדקה!...

והנה איתא בספה"ק דנס חנוכה אירע בזכות מצות צדקה, ורמזו בזה דחיבות 'נס חנוכה' בגימטריא 'צדקה'. ובוה יש לפרש את הפסוקים בפרשת ויצא (בראשית כח יב): 'ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו', דהנה 'סולם' בגימטריא 'ממון', והוא דבר גשמי המוצב ארצה אך ראשו מגיע השמימה, ולכן מלאכי אלוקים המבקשים לעלות בו יורדים בו, כיון שאין להם מצוות צדקה, ולזה ממשיך הכתוב אחר כך (שם כח יח), דכיון שראה יעקב ענין זה, מיד 'ויצוק שמן על ראשה', רמז לנס חנוכה שאירע בזכות מצוה זו.

מלכות הנקראת 'אחת' שהוא אחוז בה. וכל אחד ואחד דיבר לפי מקומו ושרשו, אמנם למעשה הכל אחד, כי המדה הראשונה והשמינית הם בתואר וגוון חד. עכתודה"ק.

ולפי זה הדרא קושיא לדוכתא, דמאחר שהיום הראשון והיום השמיני שניהם שוים באותה בחינה, שוב אין הכירא בין שמאי ובין בית הלל מצד בחינת הימים גם ביום ראשון וגם ביום שמיני, ומה הועילו חכמים בתקנתם שתקנו שמונת ימי חנוכה.

לעתיד לבוא תתגלה מדה שמינית ואז יהיה היכר בין בית שמאי ובית הלל

אכן נראה לתרץ על פי שכתב עוד **הדברי ישרא**ל במאמרו שם, והביא בשם המקובלים שעכשיו בזמן הזה אין לנו השגה אלא בשבע המדות בלבד, אבל המדה השמינית היא מדת הבינה היא קול שופר חזק מאד ואין לנו השגה בה כלל בעולם הזה. אמנם לעתיד לבוא יתקע בשופר גדול ותתגלה המדה השמינית בהאי עלמא, וזה לעומת זה יתחדש גם קול חדש בגנינה, קול שמיני, מה שאין האדם יכול אפילו לצייר במחשבתו, כי עכשיו בזמן הזה כלולים כל הקולות שבעולם, מקול רעם ועד קול הנמוך שבנמוכים בשבע קולות המצויים לנו, והקול שלעתיד יהיה דבר חדש מנפלאות הבריאה שלא שמעתו און מעולם עד אז, והוא כנגד המדה השמינית שתתגלה לעתיד כאמור. עכתודה"ק.

נמצא לפי זה שלעתיד לבוא יהיו שמונה מדות כנגד שמונת ימי חנוכה, וכל יום יהיה בבחינה אחרת, ושפיר יהיה מינכר חילוק בין בית שמאי ובית הלל בכל הימים, מעתה יש לומר שלכן תיקנו חז"ל שמונה ימים, אף על פי שבזמן הזה ליכא הכירא בין בית שמאי ובית הלל ביום הראשון וביום השמיני, מכל מקום עשו כן משום לעתיד לבוא שאז יהיה שפיר הבדל וחילוק ביניהם בכל שמונת ימי חנוכה.

והשתא זכינן להארה חדשה בדברי קדשו של **הרה"ק מקאריץ**, דהשפעת נרות חנוכה היא הארה מן האור הגדול של מלך המשיח, שהרי המצוה נתקנה ממש בבחינה שלעתיד לבוא, בסדר המדות שיתגלו בימים ההם כמו שנתבאר.

נר חנוכה משמאל ומזוזה בימין ובעל הבית בטלית מצוייצת באמצע

ובזה יובן עומק דברי חז"ל שקבעו את סדר ההדלקה 'נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין ובעל הבית בטלית מצוייצת באמצע' (שאלות דרב אחאי פרשת וישלח), כי שלשתם רומזים על ענין זה, על המזוזה נכתב שם שד"י שהוא ראשי תיבות 'יוסף דוד שלמה', ובעל הבית בטלית מצוייצת באמצע שהיא באה להזכיר את יציאת מצרים, וכמו שפירש"י בפרשת ציצית, שגם היא היתה במידה זו של אמור מעט ועשה הרבה, כדאיתא במדרש תנחומא (פרשת וירא) וז"ל: 'אף הקב"ה אמר לישראל מעט ועשה הרבה, שנאמר (בראשית טו יג-יד) 'ידוע תדע

אחר שנתגלה בנס חנוכה מידתו של הקב"ה של אמור מעט ועשה הרבה, שפיר אפשר להזכיר במי שברך לחולה את שמונת הרועים, ולכלול גם את יוסף הצדיק עם שבעת השמות הנזכרים, כי גם מי שפגם במידת היסוד יכול לשוב בתשובה ולתקן את אשר עיוות. וזהו שרמז הפייטן ב'מעוז צור': 'ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים', דהיינו שמאחר שנעשה הנס באופן זה שממעט נותר לזמן רב, אזי 'בני בינה' הבינו מזה שהדברים ירמזון אל התשובה שמתקבלת גם על העוון החמור, וממילא 'ימי שמונה קבעו'.

כוס של ברכת המזון בבר מצוה כשמן של חנוכה

ידוע קושיית **הפני יהושע** (שבת כא) מדוע הוצרכו לנס חנוכה, הלוא טומאה הותרה בציבור והיו יכולים להדליק בשמן טמא, ובשו"ת **מראה יחזקאל** בסוף הספר כתב לתרץ קושיא זו על פי מה שהקשו בעלי התוספות בפרשת שמיני, גבי שעיר החטאת דראש חודש שנשרף בשמיני למילואים מפני טומאה שנגעה בו, דאמאי לא אכלוהו שהרי טומאה הותרה בציבור, ותיירצו שלא אמרו טומאה הותרה בציבור אלא במקום שכבר השכינה שורה בו, מה שאין כן בימי המילואים שהיו ימי חינוך המקדש אין טומאה נדחית בו, עיי"ש. ועל פי זה כתב לתרץ גם כאן בחנוכה, דכיון שהיו ימי חינוך בית המקדש אין טומאה נדחית מפני הציבור. עכ"ד.

והדברים תואמים לעובדא שהיתה אצל הרה"ק **רבי אהרן מבעלזא** זי"ע שישב פעם בסעודת בר מצוה ולאחר שבירך חתן הבר מצוה על הכוס כנהוג הורה לו הרה"ק מבעלזא לשתות את הכוס עד תומו, וישב שם גם **הגאון מטשעבין** זצ"ל ותמה בלבד, הרי מדינא סגי ברוב כוס, והרה"ק מבעלזא הרגיש בתמימתו ופנה ואמר לו 'כיון שעכשיו הוא מתחנך במצוה זו הוריתי לו לשתות את כל הכוס, כי בחינוך צריך לעשות הכל בשלימות'. ע"כ המעשה, והיינו כנ"ל, דבימי חינוך הבית צריך לעשות את המצוה בשלימות, ואין סומכין על הכלל של טומאה הותרה בציבור.

ובזה יש לפרש את הפסוק בתהלים (כג ה): 'דשנת בשמן ראשי כוסי רויה', דהיינו שמנס השמן של חנוכה נלמד לענין הכוס של ברכת המזון בסעודת בר מצוה שצריך לשתותו בשלימות.

רבי יהושע לייב דיסקין קיבל על עצמו מסירת נפש על מצוה דרבנן

שמעתי מכ"ק אדמו"ר מסלאנים שליט"א שהגה"ק **רבי יהושע לייב דיסקין** זצ"ל בהיותו בן י"ח שנים בא לאביו ובשר לו שסיים את כל הש"ס, השיב לו אביו: 'דבר חשוב הוא עד מאד, אך לא לזה ציפיתי, אלא עיקר שאיפתי שתגיע למדריגה של מסירות נפש אפילו על מצוה מדרבנן!...' שמע רבי יהושע לייב את דברי אביו ודמעות זלגו מעיניו ולאחר שהרהר קצת אמר שהוא מקבל עליו דבר זה.

והנה, איתא ב**חידושי חת"ס** (שבת כ"א) שכל עיקר הנס של חנוכה לא באה אלא כדי לחזק את המצוות דרבנן, שהרי הטומאה שטימאו היוונים את השמנים היתה רק טומאה דרבנן, שהם גזרו על הגוים להיות כזבים, ומן התורה היו השמנים טהורים, ואף על פי כן עשה הקב"ה נס שלא יצטרכו להדליק בשמן שטמא מדרבנן, כדי להראות את החשיבות של גזירות חז"ל.

ובזה יש לבאר ענין השם 'זאת חנוכה', לומר דאף על פי שכבר הדליקו ל"ו נרות כמניין מסכתות הש"ס, מכל מקום צריך לזכור שם 'חנוכה' הרומזת על המסירות נפש במצוות דרבנן, כי זהו עיקר וחשוב יותר מסיום הש"ס.

ספור

נס חנוכה בחיבור הספר 'חבר פיפיות'

הגה"ק מבארנוב זצ"ל היה מספר עובדא שהיתה מקובלת אצלו על הגאון ר' ישעיה יעקב מאלעסק זצ"ל, מתלמידיו של הגאון רבי חיים צאנזער זצ"ל ראש הקלויז המפורסם של בראד, והוא שפעם אחת בעת שעמד בקריאת שמע של ערבית נפל ברעיונו של ר' ישעיה יעקב לחבר ביאור על שמות הקודש שצריך לכוון בקריאת שמע, ומיד לאחר תפילת ערבית נטל נר קטן, שהיה יכול לדלוך לערך חצי שעה, וישב לכתוב סימנים וראשי פרקים על מנת שיוכל להרחיבם ולהשלימם למחרת לאור היום. והנה זה היה בעיצומם של לילי החורף הארוכים, ור' ישעיה יעקב ששקע ברעיונותיו הקדושים לא הרגיש בזמן שחולף, ותחת שיכתוב רק ראשי פרקים כמו שרצה נמשך בכתבתו וכתב למעשה את כל הספר מהחל ועד כלה כאשר הנר הקטן שהיה צריך להכבות זה מכבר הולך ודולק עד אור הבוקר.

כשסיים ר' ישעיה יעקב את הספר וראה שהנר עדיין לא כבה תמה על עצמו, היאך הספיק לכתוב כל כך בזמן מועט שכזה, פתאום הציץ מחלון בית המדרש וראה שהשחר עולה, אז הבין את הנס שאירע עמו, ממש כעין נס חנוכה, ושמוחה גדולה שרתה עליו.

והנה, הסדר היה בין תלמידיו הקרובים של רבי חיים צאנזער שהם באים אליו מידי בוקר וכל אחד משמש אותו איזה שימוש כדי לקיים מצות שימוש תלמידי חכמים, כל אחד מן התלמידים היה לו תפקיד קבוע ובחלקו של ר' ישעיה יעקב עלתה חגירת האבנט סביב רבו הקדוש.

והנה באותו יום, כאשר הגיע זמנו לקח ר' ישעיה יעקב את האבנט בדחילו ורחימו וניגש לרבו על מנת לחגרו סביב מתניו, אך להפתעתו התרחק רבו ממנו והלך לאחוריו, שוב התקרב ר' ישעיה יעקב ושוב התרחק ממנו רבו, הבין ר' ישעיה יעקב שדברים בגו אך לא ידע מה פשעו ומה חטאתו, עד שקרא רבו ואמר: 'ישעיה יעקב! ואם אכן דלק הנר משך כל הלילה כבר צריכים להיות בגאות מזה!?' הלא 'תועבת ה' כל גבה לב', והקב"ה אינו סובל ח"ו מי שיש בו גאווה!...

הבין ר' ישעיה יעקב את תוכחת רבו והרהורי חרטה עלו בלבו, ומיד עלתה בת שחוק על פני רבו והוא הושיט לו את האבנט לחגור את מתניו. ע"כ המעשה.

ויש להמליץ בזה ולומר הטעם שגר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה, כדי להורות שגם אם נעשה נס בנר אסור להתגאות.

מאמר המאיר

ובזה יבואר המדרש: 'הדודאים נתנו ריח, זה ראובן שהציל את יוסף, לבל ידחה מבין הרועים ויוזכר גם הוא ביניהם, ולכאורה קשה, דבזה יביא קללה על החולה ולא ברכה, לזה אומר 'ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה אצל הפתח, דמנר חנוכה שנתגלה בו הנהגת הקב"ה במידת 'אמור מעט ועשה הרבה, נראה בעליל שאפשר לשוב בתשובה גם על עוון זה, וממילא ליכא חשש כלל.

כי גר יהיה זרעך וגו' וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי, לא אמר לו אלא בדל"ת נו"ן, לסוף נפרע מהן בע"ב אותיות, שנאמר (דברים ד לז): 'או הנסה אלוקים לבוא לקחת לו גוי וגו', אמר רבי יודן מ'לבוא לקחת לו גוי' עד 'מוראים גדולים' ע"ב אותיות הוא. עכ"ל. ונר חנוכה משמאל שכל עיקר הנס היה במדה זו, כמו שנתבאר. וכל זה כדי להורות בימים אלו, שהקב"ה מאיר בהם גם לנפשות הנמוכות שהן למטה מעשרה, שתשובתן רצויה ומתקבלת לעולם.

דריש נחמד בסוגיא דכבתה

הקב"ה יכול להחזיר את החץ אחר שיצא

במסכת שבת (כא): 'אמר ר' זירא אמר רב מתנה, ואמרי לה אמר ר' זירא אמר רב, פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה, בין בחול בין בשבת, אמר ר' ירמיה, מאי טעמא דרב, קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה, אמר ר' רבנן קמיה דאביי משמיה דר' ירמיה ולא קיבלה, כי אתא רבין אמר ר' רבנן קמיה דאביי משמיה דר' יוחנן וקיבלה, אמר אי זכאי גמירתי לה שמעתי מיעקרא, והא גמרה?!, נפקא מינה לגירסא דינקותא. ע"כ.

ונראה לבאר בהקדם מה דמצינו במסכת תענית (כט) שאמר רבי יוחנן שאלמלי היה באותו הדור שבחורבן הבית היה קובע את צום תשעה באב בעשרה בו, מפני שבו נשרף חובו של היכל. והקשו האחרונים, דאדרבה איפכא מסתברא לשיטתיה, דהא רבי יוחנן סבירא ליה בבבא קמא (כב) 'אשו משום חצין', דהיינו שהמדליק אש חייב על רגע ההדלקה, דכל מה שהלכה והזיקה אחר כך נחשב כאילו אירע ברגע שהדליקה, כמו זורק חץ, דהכל מתייחס אל תחילת המעשה, כמבואר בנמוקי יוסף שם, ואם כן אדרבה, כיון שהציתו האויבים את האור בתשעה באב, אף על פי שהלכה דלקה כל עשירי, מכל מקום ההיזק והחורבן מתייחסים לתחילת המעשה שאירעה בתשיעי.

ותירץ הרה"ק רבי משה מבאיאן זצ"ל בעל שו"ת דעת משה (בהערות על ארץ צבי ח"ב) שדווקא גבי בשר ודם מייחסים את הנזק לתחילת הפעולה, דכיון שהוציא את החץ מתחת ידו שוב אי אפשר לו להחזירה, ואם כן חשבינן כבר אז כאילו אירע הכל, כיון שבוודאי יגיע החץ. משא"כ גבי הקב"ה, שאף על פי שזורק חץ כביכול עדיין יכול להחזירה לא אמרינן כן אלא חשבינן את הנזק בשעה שאירע בפועל, וכיון שבחורבן הבית סייע הקב"ה ביד האויבים והצית בעצמו את האור כביכול, אם כן שוב מסתברא לרבי יוחנן לומר שהולכים אחר זמן המקרה בפועל וצריך לצום דווקא בעשירי שבו נשרף רוב הבית. והביא סמך לזה מן הפסוק (דברים לב מא) 'אם שנותי ברק חרבי ותאחז במשפט ידי', דפירש רש"י שם: 'למדו רבותינו באגדה מתוך לשון המקרא שאמר 'ותאחז במשפט ידי', לא כמדת בשר ודם מדת הקב"ה, מדת בשר ודם זורק חץ ואינו יכול להשיבו, והקב"ה זורק חציו ויש בידו להשיבן כאילו אווזון בידו, ע"כ.

ובזה יש לפרש את הפסוק (תהלים קכז ד) 'כחצים ביד גיבור כן בני הנעורים', דהיינו שכמו החצים ביד הקב"ה שהוא גיבור ואיש מלחמה, שבידו להחזירם גם לאחר שכבר יצאו, כן בני הנעורים שאפשר להחזיר את ימי הנעורים גם לאחר שכבר חלפו ועברו על ידי תשובה, וכמו שאמרו חז"ל (סוכה ג) בשמחת בית השואבה, שאמרו אשרי זקנתינו שכיפרה את ילדותינו.

והנה בבית אהרן פירש את מאמר הגמרא 'כבתה אין זקוק לה', דבא לומר שגם מי שהוא בבחינת 'כבתה' וכבר אין בו תקוה, מכל מקום 'אין' זקוק לה, כלומה, דהאין סוף ברוך הוא כבדו ובעצמו הוא מזדקק לו לחזור ולהדליק, ומחזיר את ימי נעוריו.

ובזה יש לבאר הגמרא, דדוקא כאשר אמרו הלכה זו לאביי בשם רבי יוחנן שהוא אמר שראוי לקבוע את הצום בעשירי באב, דמזה משמע שביד הקב"ה להחזיר את החצים גם לאחר שיצאו, דייקא אז קבלו, דלפי זה שפיר אמרינן שאפילו 'כבתה' האין' זקוק לה, ולזה אמר 'נפקא מינה לגירסא דינקותא', דהיינו שלפי זה אפשר להחזיר את ימי הינקות שכבר עברו על ידי תשובה שלימה.